

Гео Милев

Боян Пенев и Пенчо
Славейков

Неотдавна излезе в книжния пазар ново издание на книгата „На острова на блажените“ от Пенчо Славейков, издадена като IV том от *Събрани съчинения* на П. Сл. – под редакцията на Боян Пенев – издание на Ал. Паскалев – 276 стр., 39 лв. – София, 1921 г.

Най-интересното в тази книга стои на края: послеслов от проф. Боян Пенев. В този послеслов, след като българският читател се предупреждава недвусмислено, че му се готви „едно пълно и критично издание на съчиненията на нашия най-голям поет“ – придружено при това с „един речник на по-трудните за разбиране народни думи“ (поезия с речник, значи!) – г. проф. Боян Пенев си дава лично кураж по следния недвусмислен начин: „Без съмнение, цялостният образ на Славейкова в тези 8 тома ще изпъкне по-определено... Така Славейков *ще окаже по-значително и по-силно въздействие върху днешната ни литература и изобищо върху съвременното поколение. С течение на времето той ще се налага все повече и повече на вниманието на българина, ще завладява все по-силно душите на тия, които искат да се сродят с него, ще ги увлича, преди всичко защото в творенията му е изразено съзнанието и вдъхновението на един голям художник и на една необикновена за нашите условия личност.*“

Всичко дотук казано е казано с такава положителност, че е излишно всяко пояснение и допълнение: Пенчо Славейков е един *голям художник*, с огромно значение за бъдещето на българската литература! Но за да бъде още по-ясен, г. Б. П. се пита: „... ще преувеличим ли, ако кажем, че днес в нашата поезия не е създадено *нещо по-ценно и по-значително*. – *До ден днешен той остава най-голямата фигура в литературата ни.*“

Обаче по-нататък: „Копията, хвърляни от *засада* върху него се разбиват и падат върху главите на *пигмеи*, които с глупостта си искат да съборят *най-яката твърдина в родното ни изкуство*. От техните безплодни усилия може да остане само един комичен спомен някога. *Никой не може да отрече и заличи Славейкова в съзнанието на тия, които дирят днес в литературата ни отражения на една по-дълбока мисъл и по-трайни художествени ценности.* – Боян Пенев.“

Тук вече заставаме пред един труден *ребус*: Виждаме Пенчо Славейков във всичкото му величие; обаче някакви „пигмеи“ хвърлят „от засада“ копия... пита се: *де е пигмеят?* – Отговорът на тоя въпрос се съдържа в друг един въпрос: Дали авторът на тоя послеслов е между ония *тия*, „които дирят днес в литературата ни отражения на една по-дълбока мисъл и по-трайни художествени ценности“? – Безспорно – да; така

иска да каже г. Б. Пенев. Да видим обаче дали *в действителност* е така.

Нека ми бъде позволено да не приема за абсолютна истина речена от П. Славейков истина, че главата на всеки професор, учен, филолог, изобщо „грамотник“, е седалище на глупостта, т.е. да приема тази истина за истина, която е валидна за всички времена и всички професори – включително и г. проф. Боян Пенев. Нека проверим разбираньята, вкуса и изобщо духовната енергия на Б. П.; нека проверим неговото книжовно дело.

Първо: студии върху книжовни дейци (не писатели!) от доосвободителната епоха – Паисий Хилендарски и пр. Те показват едно само: наклонност у Б. П. към ровене на затрупани с прах архиви – архиварски качества и стремежи – т.е. отсъствие на чувство към живото, актуалното, днешното, това, що животът ежеминутно изправя пред очите ни чрез светкавичната смяна на лицата си и боите си. А това значи: че Б. П. не притежава никакви *естетически* аршини, с които би могъл да измери художествената ценност и значението на литературни творения не окончателно помъртвели, не окончателно затрупани с архиварски прах, още пресни в спомена и злобата на деня. С други думи: склонността към археология не предполага никаква способност за правилна *естетическа* оценка на едно художествено произведение. А че това е така, че проф. Б. Пенев е неспособен за естетически оценки, виждаме от рецензията му за антологията „Руский Парнас“, дето между другото се твърди, че Валери Брюсов бил нищожен поет, че 10 пъти по-голям от него бил Ив. Бунин, че най-големият съвременен руски поет бил въобще Бунин; един гол абсурд, на който ще се изсмеят дори и вработите пред входа на университета... Ако у нас, както твърди Б. П., Бунин е неизвестен, дали и в Русия той е недобре известен, та стои всеобщо в графата на третостепенните руски поети? Впрочем излишно е да оборвам това твърдение на Б. П.; *credo quia absurdum!*

Но абсурдът е толкова голям, че ни кара да се замислим: може ли пък да се изрече на човешки език такъв абсолютен абсурд? И нашето съмнение прави догадки: – Сигурно с тази невероятна хвалба за Бунин г. Б. П. иска да се отплати за някоя любезна обноска на руския поет, който мина преди една година през София. Сигурно е така. Само така може да се обясни абсолютността на цитирания по-горе абсурд. Но всичко това е интересно за нас от друга страна – от психологическа. В това абсурдно твърдение се проявява не един свободен и независим дух, който мисли само така и никога, както мислят всички, ако ще би неговата мисъл да е дори абсурдна – не: тук се проявява един дух, който се

оставя да го водят за носа – само за хатъра на някакви лични връзки, – който е готов доброволно да робува; един слаб дух, който знае само да се подчинява, да благоговее пред всеки авторитет; един раболепен, лакейски дух; един без тежест дух, който политва натам, дето го веине най-слабият ветрец; един дух, подобен на свирка, на която може всеки да свири. И това е основната психологическа черта на Б. Пенев.

Така също и ревностното поклонничество на Б. П. пред П. Сл. не почива на никаква твърда естетическа преценка, а е просто едно сляпо благоговение пред индивидуалката сила на П. Сл. Защото П. Сл. е една властна личност, излъчваща от себе си голяма индивидуална сила, личност, която подчинява безапелативно всичко по-слабо от себе си. П. Сл. е, в пълната смисъл на думата, това, което се нарича авторитет. Авторитетът е сатрап, който има нужда от поклонението на раби. А и сатрапът, и рабите са сатрап и раби по рождение, по съдба. В тълпата на рабите стои и уважаемият професор Боян Пенев. Такава му е натурата: и той се покланя – без да пита защо, – готов е да пролее кръвта си – без да пита защо: защото пред него стои сатрапът на авторитета: Пенчо Славейков. Сатрапът, авторитетът налага всичко със силата на своята индивидуална сила. „Аз съм бог – покланяйте ми се!“ – може да каже той; и рабите се покланят, без да питат защо. „Аз съм поет – възхищавайте се!“ – може да каже той; и рабите се възхищават, без да питат защо. *Рабите* – тия, които с достойнство могат да носят прозвището „блейки“.

Само така може да се обясни авторитетът на П. Сл. като „най-голям български поет“: благодарение *смешението на поета със силния човек*; смешение, на което е естествена жертва и Б. П. – Пенчо можеше да се наложи като *голям* „художник“ и „поет“ само у едно племе – като българското, – което до вчера е лежало 500 години под ярем и главната психологическа черта на което е раболепието, свойството да робува. Така писателската слава на П. Сл. почива не на художествената ценност на стихотворенията му, а на раболепието, на духа на подчиненост у българина – подчиненост пред индивидуалната сила на личността. За поет у П. Сл. не може да се говори, а още по-малко за художник; но може да се говори за *силна личност, за властна индивидуалност* – дори за *много* силна личност, за *много* властна индивидуалност. Знае се: Пенчо заявяваше всичко с твърдост, с непоколебимост, с упоритост – повелителна упоритост, която налага всичко: безспорно, той беше като индивидуалист един голям българин. Но трябва ли това да ни заблуди, че той беше един голям поет; трябва ли това да ни попречи да определим в какво собствено лежи истинското значение на П. Сл.? Дали в поезията му, или

в критиката му, или просто в забележителната му индивидуалност?

Значението на П. Сл. за българ. литература лежи в критиката му – в упоритата критическа борба за по-висшо схващане на изкуството, която той води цял живот – независимо от това, дали неговото схващане на изкуството бе идеално, независимо от това, че той нямаше средства да отрази в поетическо *дело* своите естетически схващания.

Значението на П. Сл. като силна индивидуалност за българския *живот* е също тъй огромно. Той беше борец – и ни показва какво значи да се бориш за една идея.

Но погледнем ли поета и неговото поетическо дело – колко гол е въпросът на Боян Пенев, *дали до днес в нашата поезия е създадено нещо по-ценно и по-значително?* Безспорно! Достатъчно е да посочим: само поетическото дело на *Яворов!* Делото на Яворов е жив творчески вулкан, стихия, оригинална и неудържима, докато делото на П. Славейков от „Епически песни“ до „Кървава песен“ е сякаш дело на естет, който се е мъчил да илюстрира с дело, с примери своите естетически твърдения. Затова Яворов е спонтанен – Пенчо е правен; Яворов е композиция – Пенчо е комбинация; Яворов е образец – Пенчо е пример; Яворов е поема – Пенчо е хрестоматия с примери.

Послесловът на Боян Пенев към „На Острова на блажените“ не е нищо повече от голи гръмогласни хвалби, за да трябва да се оборва повече. Засега толкоз. Важното тук е само сляпото поклонение пред авторитета, поклонение, за което са способни само рабските души, лишени от собствена сила, от собствено схващане, от каква да е собствена мисъл, неспособни изобщо за каква да е оценка. Това е проф. Боян Пенев. И такъв един човек, такъв един критик играе роля в българската литература?! Нещо повече дори: роля на *ментор* в българ. литература!? Това е възможно само в българ. литература! Само в българската литература е възможно менторство на професор без индивидуалност; само у нас е възможно професор да бъде председател на „Писателски съюз“; само у нас е възможно професор да редактира някакъв литературен лист „Развигор“... Но този последният е особена глава от книгата на неразбориите в българ. литература – главата на съвсем *излишните*. Да премина ли още сега от болното късно животно към зверилницата на „Развигор“, дето вие един Вакарелски вълк и една Месопотамска хиена, единствените две диви животни, които не могат никога да бъдат опитомени? – вълкът и хиената.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Калина Григорова

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/11379>]